

TABIATNI ASRASH BO'ICHA JAVOBGARLIK MASALALARI: QONUN VA HAYOT

Xakimov Oybek

TDYU huzuridagi Namangan viloyat akademik litseyi o'qituvchisi, yu.f.b.f.d.

Husanova Mushtariybegim

TDYU huzuridagi Namangan viloyat akademik litseyi o'quvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada tabiatni asrashda javobgarlik masalasi har tomonlama tahlil qilinadi. Unda ekologik huquqning mohiyati, atrof-muhitni muhofaza qilishga oid qonunlarning ahamiyati va ularning amaliyotdagi o'rni yoritib beriladi. Shuningdek, jamiyatda ekologik madaniyatni shakllantirish, fuqarolarning tabiatga nisbatan ongli munosabatini rivojlantirish zarurligi ta'kidlanadi. Maqolada davlat organlari, xususan, Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi faoliyati misolida ekologik nazorat va boshqaruv tizimi ham qisqacha ko'rib chiqiladi. Xulosa sifatida, tabiatni muhofaza qilish samaradorligi qonun va hayot uyg'unligiga, ya'ni huquqiy normalarning to'g'ri qo'llanilishi va fuqarolarning mas'uliyatli xulq-atvoriga bevosita bog'liq ekani asoslab beriladi.*

Kalit so'zlar: *ekologiya, tabiatni muhofaza qilish, javobgarlik, ekologik huquq, atrof-muhit*

Hozirgi globallashuv va ilmiy-texnik taraqqiyot sharoitida insoniyatning tabiatga ta'siri keskin ortib bormoqda. Sanoat ishlab chiqarishining kengayishi, urbanizatsiya jarayonlarining tezlashishi, tabiiy resurslardan intensiv foydalanish hamda transport va energetika sohalarining rivojlanishi natijasida ekologik muvozanat buzilmoqda. Bu esa global miqyosda bir qator jiddiy ekologik muammolarni keltirib chiqarmoqda. Xususan, iqlim o'zgarishi, global isish, atmosferaning ifloslanishi, ozon qatlamining yemirilishi, suv tanqisligi, yerlarning sho'rlanishi va cho'llanish jarayonlarining kuchayishi bugungi kunda insoniyat oldida turgan eng dolzarb masalalardan biridir [1].

Mazkur ekologik muammolar nafaqat tabiatga, balki inson hayoti, sog'lig'i va iqtisodiy rivojlanishga ham bevosita salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu boisdan ham ekologik xavfsizlikni ta'minlash, atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish masalasi har bir davlatning ustuvor strategik yo'nalishiga aylangan. BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlarida ham ekologik barqarorlikni ta'minlash muhim o'rin egallaydi [2].

Ekologik muammolarni hal etishda huquqiy mexanizmlar alohida ahamiyat kasb etadi. Ekologik huquq — bu tabiat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi huquqiy normalar yig'indisi bo'lib, u atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik xavfsizlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Ushbu huquq sohasi orqali davlat ekologik siyosatni amalga oshiradi, ekologik standartlar va talablarni belgilaydi hamda ekologik huquqbuzarliklar uchun javobgarlik choralari joriy etadi [3].

O'zbekiston Respublikasida ham ekologik xavfsizlikni ta'minlash davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Mamlakatimizda ekologiya sohasini tartibga soluvchi bir qator normativ-huquqiy hujjatlar, jumladan, "Atrof-muhitni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonun, "Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida"gi qonunlar, Yer kodeksi, Suv kodeksi va boshqa ko'plab hujjatlar qabul qilingan. Ushbu qonunlar tabiiy resurslardan foydalanish tartibini belgilab, ularni asrash va kelajak avlodlarga yetkazish bo'yicha huquqiy asos yaratadi [4].

Shuningdek, mamlakatda ekologik siyosatni amalga oshirish va nazorat qilish maqsadida Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi faoliyat yuritadi. Ushbu tashkilot ekologik monitoring, davlat nazorati, atrof-muhitni muhofaza qilish choralari hamda ekologik dasturlarni amalga oshirish bilan shug'ullanadi. Bu esa mamlakatda ekologik barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi [5].

Biroq, ekologik qonunchilikning mavjudligi muammolarni to'liq hal etadi degani emas. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, ayrim hududlarda ekologik huquqbuzarliklar, qonun talablariga rioya qilmaslik holatlari, ishlab chiqarish korxonalarining atrof-muhitga salbiy ta'siri, chiqindilarni noto'g'ri boshqarish kabi muammolar uchrab turadi. Bundan tashqari, ayrim hollarda ekologik nazorat tizimining yetarli darajada samarali ishlamasligi ham ekologik muammolarning chuqurlashishiga olib keladi [6].

Shu nuqtai nazardan, tabiatni asrashda javobgarlik masalasi juda muhim ahamiyatga ega. Ekologik javobgarlik nafaqat davlat organlari va yuridik shaxslar, balki har bir fuqaroning ham bevosita burchidir. Har bir insonning kundalik hayotdagi xatti-harakatlari — chiqindilarni to'g'ri tashlash, suv va elektr energiyasini tejash, daraxtlarni asrash, yashil hududlarni ko'paytirish kabi oddiy amallar ham umumiy ekologik holatga sezilarli ta'sir ko'rsatadi [7].

Ekologik madaniyatni shakllantirish jamiyat barqaror rivojlanishining muhim omillaridan biridir. Agar jamiyatda ekologik ong yetarli darajada rivojlangan bo'lsa, qonunlarga rioya qilish darajasi ham oshadi va ekologik huquqbuzarliklar kamayadi. Shu sababli ekologik ta'lim va targ'ibot ishlari ham muhim o'rin tutadi.

Bundan tashqari, ekologik muammolar global xarakterga ega bo'lganligi sababli ularni hal etishda xalqaro hamkorlik ham katta ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda ko'plab xalqaro tashkilotlar va konvensiyalar ekologik xavfsizlikni ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqmoqda. Bu esa davlatlar o'rtasida ekologik siyosatni muvofiqlashtirish zaruratini yuzaga keltiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. United Nations Environment Programme (UNEP) – Global ekologik muammolar va hisobotlar. <https://www.unep.org>

2. United Nations – Sustainable Development Goals (SDG) <https://sdgs.un.org/goals>

3. FAO (Food and Agriculture Organization) – Yer va suv resurslari bo'yicha ma'lumotlar. <https://www.fao.org>

4.O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi <https://lex.uz>

5.O'zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi rasmiy sayti. <https://eco.gov.uz>

6.World Bank – Environment and Climate Change
<https://www.worldbank.org/en/topic/environment>

7.WHO (World Health Organization) – Environment and health